

ИБРАХИМ КАЛИН

## „ГРАНИЦЕ МОГА ЈЕЗИКА...”

Поезија чини много за људе. Књижевна форма је та која баца најисправније светло на изглед и опис људског постојања на земљи. То је облик изражавања који на најогољенији начин открива људску авантуру постојања и борбу за опстанак. Она човеку дарива нешто у мери у којој му подиже ниво свести и доводи га до тачке истине која се не може изразити речима, и ту је оставља. У народној музици постоји израз: „Твој опис не може стати у перо.” Овај лепо израз има следеће значење: „Немогуће те је описати, твој опис не може стати у перо и речи.” Док то говори, доводи човека до границе језика и ту га оставља. Најлепше речи казују се када речи понестане. Поезија је знак, опомена, спомињање, напомена. Понекад је шок-терапија.

Када прочитам добру поезију мислим да још боље схватам Витгенштајнове речи: „Границе мога језика су границе мога света.” Не зато што нам поезија нуди неке језичке могућности. Напоследку, и песник казује смисао користећи постојеће речи у свом језику. Нисам на ово мислио, већ на место где песма у својству корачања, става, емоције доводи и оставља човека. Када прочитате неку песму, ваш однос с њом није само ментално-литерарни. Ако вас она може дотаћи и продрети у цело ваше биће, то значи да вас она некуда води. Ето, овде треба тражити одговор на питање: „Шта поезија чини човеку?” Овај стих Исмета Озела сматрам једном од најбољих дефиниција поезије:

„Поцепао сам све своје списе.

Песма испарава из мириса мојих маљавих груди.”

Каже се да реч поезија у арапском језику има два корена. Један је *шуур*/свест. Реч коју користимо и у турском језику, што значи

бићи свесћан нечеја. Поезија је нешто што посебним књижевним обликом открива или гради свест код људи. Њено друго значење је *длака*. Тај танани бол који се јавља када се длака чупа из људског тела јесте егзистенцијални бол који песник осећа док пише песму. Ако песник осети тај бол док пише песму – а мислим да се поезија не пише, већ се гради – и ви ћете тај бол осетити док је будете читали. То не мора нужно бити бол, наравно, примићете оно осећање о којем је реч. Ако он на вас има исти ефекат, то значи да су се песник и читалац срили на истом месту.

У свом *Водичу за читање поезије* Исмет Озел каже: „Из ког песниковог дела песма изађе, до истог дела ће стићи код читаоца.” Ако је поезија изашла из песниковог ума, она ће допрети до читачевог ума, ако је изашла из његовог срца, стићи ће до срца његовог саговорника. Стога, у мери у којој може успоставити ову везу, у тој мери ће поезија бити знак који нас подсећа на наше место у постојању и знак који описује наше људско стање. У том смислу, поезију не треба посматрати као било какву књижевну форму. Могу рећи да поезија представља једну димензију мисли, али само поезија заснована на здравој идеји може бити јака и у књижевном и уметничком смислу. Главна идеја у песми јесте нешто што нас узима и односи, али та идеја није нека сува, ментална, логична, ћошкаста, бездушна гомила идеја. О овој теми расправљао сам у својој књизи *Açık Ufuk*.<sup>1</sup> Под утицајем картезијанске мисли, на један строг начин одвојили смо мисао од емоција. Мисао смо свели на научно-математичке податке. Сходно томе, здрава и научна мисао јесте једна гвоздена куглица заснована на чврстим подацима. С друге стране, за емоције се мисли да су далеко од стварности и да се састоје од субјективних и релативних осећаја. Премда, емоција има мисао, а мисао има осећај. Мисао вам може подарити осећај слободе, истине, правде, љубави или револуције. Емоција може отворити врата идејама које се преобраћају у акцију. Ово нису осетилне ствари које су лишене идеја и спознаје. Постоје идејни темељи на које се наслањају. На овај начин се у уметности спајају емоција и мисао. Добра песма, добра композиција, добра слика, добра архитектонска зграда или башта, такође, заснивају се на једној здравој идеји. Што је јача идеја на којој се заснива, то је уметничко дело јаче.

\*

Најпре морамо схватити да „деталји” нису само детаљи. Детаљ је веома важан. Оно што ми називамо детаљима јесу места где

---

<sup>1</sup> İbrahim Kalın, *Açık Ufuk*, İnsan Yayınları, İstanbul 2021, 38–40.

можемо видети суптилности и лепоте живота, осетити мирис стварања и магију постојања. Када неку целину видимо као лепу и спознамо њене суптилности на микронивоу, то значи да достижемо зrelu контемплацију и перцепцију. Често у свом животу ове префињености остављамо по страни као *дејтаље*. Мустафа Кутлу написао је веома добар текст под називом „Упознати живот”, у којем овако каже:

На страну приповедачи и они који су жељни писања; људи – посебно омладина – врло су невољни по питању упознавања средине у којој живе. [...] Када пишу, овако кажу: „Птица је слетела на грану дрвета.” Међутим, да се у овој реченици рекло да је дрво липа, а птица славуј, тада би се крајолик потпуно променио. То чврсто, глатко тело липе, њена лепа крошња и тамна сенка освежавају нашу нутрину; нарочито у сезони цветања, оно одашиље мирисе по околини. Одједном можемо чути и звук славуја.

Уопштено спомињање птице и спомињање славуја представљају две различите перспективе постојања. У ствари, не постоји нешто што је птица, то је назив „врсте”. Свака птица има своје име: ластавица, голуб, орао, јастреб... Јер, оне су створења. Када их по логици сакупимо под један назив, „птица”, ми, заправо, чинимо неправду ономе што је у природи.

Исто тако, у природи не постоји нешто што је дрво, постоји чемпрес, дивља крушка, топола, бор, липа... Свако од ових стабала има своје име. Суптилности наших живота откривају се када поседујемо ове „детале”. Зато између исказа „Птица је слетела на грану дрвета” и „Славуј је слетео на липу” постоји емоционална, мисаона, контемплацијска и дубинска разлика.

Ако поседујете ове суптилности док се бавите својом професијом и уметношћу, ово питање помера се на сасвим друго место. Сто престаје да буде сто, птица престаје да буде птица, а дрво престаје да буде дрво. Свако од њих преобраћа се у постојање са својим идентитетом, значењем и вредношћу. А онда ваш однос са постојањем поприма другачије стање. Тада постојање почиње да разговара с вама.

Саиту Фаику Абасијанику донели су приче неког тадашњег писца. Желећи да га мало задиркују, направили су поређење: „Учитељу, објавио је прилично лепу причу!” Саит Фаик је потцењивачки одговорио: „Је ли то прича!” На инсистирање пријатеља да погледа, он је рекао: „Стално ми доносите приче тог човека, али од њега не може бити приповедач.” Када су га упитали: „Зашто?”, одговорио им је: „Овај човек не зна ни имена риба. Човек који не

зна имена риба не може бити приповедач!” Ово је веома важна суптилност; то није само професионална привилегија приповедача или књижевника. Морате научити имена риба. Не можете их оставити по страни као неке детаље.

На пример, *хамси*<sup>2</sup> је једна префињеност коју је Црно море додало нашој култури. Чак је и ова веза људи са Црног мора са сарделицом сама по себи врло вредна. То долази из искуства. Овакве суптилности представљају подручја поновног спајања која обогаћују људе, откривају лепоте живота, савршенство душе и однос човека с другим бићима. Ово не треба схватити олако, не треба остављати по страни као детаље. Јер, овде се јављају везови, звуци, текстуре и мириси наших живота. Другим речима, величина уметничког дела на макронивоу произлази из хармоније у микродомени. Када с дивљењем погледате дело Неимара Синана, видећете у њему целину. То јесте величанствено дело, али префињеност у деловима, целина у њима, јесте нешто што открива ту величанственост. Зато Неимар Синан цамију Селимију приказује као своје мајсторско дело, иако је, у физичком смислу, у Сулејманији достигао највећу величину.

Селимија се мало смањила у обиму, али се естетски стањила и концентрисала. Као да је мајсторство на сваком квадратном центиметру достигло засебне врхунце. А то можете осетити када уђете у Селимију. И Сулејманија је једно од врхунских дела османске уметности. Покојни професор Тургут Џансевер за Сулејманију је рекао да је то „Тиха моћ”. Она тако величанствено мирно стоји на своме месту. Само својим ставом чини да се њено присуство осећа као нека узвишена планина. У случају цамије Селимије ово се преноси у потпуно другу димензију. Мајстор са таквим знањем о материјалима, геометрији, звуку, светлу, времену и простору, као што је Неимар Синан, Селимију сматра својим мајсторским делом. Јер, своју је уметност довео до једне много рафинисаније тачке. И те ствари које називамо детаљима, од декоративног столарства до камених радова, од светла до звука, откривају величанствену хармонију. У сваком случају, и целина уз богатство ових детаља достиже већи ниво.

Када ово прилагодимо себи, оно што наш властити интегритет као људских бића чини смисленим открива се лепотом, хармонијом и дубином тих делова и суптилности које називамо детаљима. Стога човек не треба ништа олако да схвати у свом животу. Другим речима, то може бити оловка на његовом столу, свеска коју користи, столица на којој седи или тепих на поду... Није важно.

---

<sup>2</sup> Сарделица.

Ако човек ове суптилности може да пренесе до естетског нивоа спознаје, како у целини тако и у детаљима, он може живети леп живот.

\*

Оно што открива величину јесте кохерентност, интегритет и дубина малих ствари. Ово двоје треба разматрати заједно. Понекад кажемо: „Хајде да решимо велике проблеме, а онда ћемо доћи до малих ствари”, али може бити да у нашим умовима постоје неке погрешне хијерархије о томе шта је велико а шта мало. На пример, ако градимо неку зграду, ако постоје проблеми у детаљима наше естетске перцепције зграде, сама њена величина не решава наш проблем.

Макро и микро перспективе морају ићи заједно. То је повезано са способношћу човека да као појединац делује унутар колективних структура. Као појединац, ја не желим да се одрекнем својих талената и слободе јер ће мој допринос заједници, послу, разреду, групи, пројекту бити обликован мојим индивидуалним способностима. Али док то радим, ја, такође, унутар те колективне структуре желим да делујем складно. Колективна структура не постоји изван мене! Када се окупимо ти, ја, ми, заједно гради-мо колективну структуру. Ми се ту не додајемо, не монтирамо се ту. Оно што називамо колективом настаје када се окупимо и поставимо заједница. Према томе, оно што ја тамо донесем као појединац одређује облик, боју и ток целине. Зато, не напредује се у смислу: „Хајде да прво успоставимо целину, а затим ћемо поставити делове на своје место”, већ се иде заједно и са деловима и са целином. Најпрефињенија тачка овде јесте то што је целина увек већа од збира делова. Када ставите четири јабуке једну поред друге, нећете добити четири јабуке. Када се саставе четири јабуке, добиће се нешто што је веће од четири.

Добиће се оброк, међусобно дељење, пријатељство, најешће се више од четири особе, добиће се *берућеић*/просперитет. Зато је целина увек већа од збира делова. Из ове перспективе, када се појединци окупе настаје нешто што је веће од нашег збира. За ово у филозофији кажемо: „Постојање је веће од збира створења.” Постојање, односно сам чин постојања, веће је од збира појединачних постојећих створења. Стога темељно питање у средишту човекове потраге за постојањем није откривање физичких својстава појединачних створења. Већ да се схвати смисао њиховог чина постојања. И, постојање постоји само када размишљате заједно са свим овим створењима.

Замислите један ентитет који се зове Сунце. Најсјајнија звезда наше галаксије, извор светла које даје живот. Видите, чак се само из ове једне или две реченице разуме да је Сунце смислено заједно са галаксијом, са Земљом на коју рефлектује своју светлост. У мери у којој успете да формирате ову целину, моћи ћете да конструишете смислене реченице о постојању. Стога је редукционизам у филозофији и у нашем животу уопштено велика филозофска грешка, велика девијација. Када покушате да целину сведете на један од њених делова, ви губите целину. Уништавате ту основу.

Када погледате како су Пророк и његови следбеници живели веру, и када схватите да је оно што се догађало на пијаци у Медини и у Пророковој џамији део истог тока, тада почињете исправно да схватате интегритет живота. Немате прилике да се понашате другачије у богомољи, а другачије на пијаци. И божанска заповест нам налаже да приликом мерења и вагања на пијаци обратимо пажњу на вагу и на поредак изграђен на небу. Равнотежа, односно поредак који је Свемогући Бог успоставио у универзуму, постаје метафизичка референца једноставне операције вагања, односно радње коју предузимамо док купујемо и продајемо 3–5 кг неке робе на пијаци. Када ова висока референца постане основа сваког вашег посла, почећете да увиђате да у животу ништа није једноставно и обично.

Предео с турског  
*Авдија Салковић*